РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Цвета Йорданова Зафирова – професор, ИУ- Варна
на дисертационен труд за присъждане на ОНС **„доктор”**

в област на ВО 3. *Социални, стопански и правни науки,* ПН 3.7. *Администрация и управление*, докторска програма *Организация и управление извън сферата на материалното производство*

Автор: **КРИСТИЯНА ГЕОРГИЕВА ИВАНОВА**

Тема: ЛИДЕРСКИ ПОТЕНЦИАЛ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ В ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ГИМНАЗИИ КАТО ЦЕНТРОВЕ ЗА ВИСОКИ ПОСТИЖЕНИЯ

Научен ръководител: проф. д-р Велислава Николаева

Основание за написване: Заповед №623/ 1.10.2026 г. на Ректора на ВСУ

1. Кратки биографични данни за докторанта

Кристияна Иванова е родена в 1966г. Завършва бакалавърска и магистърска степени в 1994 г. в ШУ „Епископ К. Преславски“, специалност „Българска филология“. В 2017г. става инженер-агроном в АУ-Пловдив в „Обща агрономия“. Била е учител по български език и директор в различни основни училища в страната до 1993г. В 1998г. става директор на Професионална гимназия по земеделие (ПГЗ) „Т. Рачински“ гр. Ген. Тошево. Отличена е с множество награди, почетни отличия и почетни грамоти на МОН, АУ-Пловдив, Община Ген. Тошево и др. за заслуги в развитието на образованието. Има участия в 18 проекта, финансирани от МОН и ЕС. Автор е на 5 учебника за гимназиален курс на обучение, свързани с лидерството, и на списание „Образователни пътеки“. Активно участва в семинари и обучения в тази област.

2. Актуалност и значимост на темата на дисертационния труд

В дисертационния труд убедително е доказана актуалността и значимостта на разработвания изследователски проблем в научно и научно-приложно отношение.

Съвременната среда, в която се обучават и развиват младите хора, изисква нов тип педагогически специалисти, които трябва активно да развиват своите компетентности, да променят моделите си на поведение и да бъдат адекватни на турбулентната среда.

Актуалността на темата на дисертационния труд е определена от докторанта като резултат от действието на пет едновременно действащи процеси: ускореното обновяване на професиите и компетентностите, създаването на устойчиви системи като част от знанията в професионалното образование, дигиталната трансформация, институционалното изграждане на ЦВП в България (28 професионални гимназии във всяка област) и промяната на самото разбиране на същността и съдържанието на учителската професия.

Посочените аргументи определят степента на значимост и актуалност на избраната тема. Липсата на подобни изследвания и практики у нас, както и опитът, който има авторката в множество проекти и програми в областта на образованието и в училищната среда, са провокирали интереса й в търсене на възможни решения и работещи ефективни модели за развитие на професионалните гимназии.

3. Обща характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията е в общ обем 217 страници и в структурно отношение обхваща увод, изложение в три относително балансирани глави, заключение и списък с използваната литература, включващ 122 източника. Тя е богато илюстрирана с 38 фигури, 11 таблици и 4 приложения. Отделните раздели (глави и параграфи) са изведени в логическа последователност, като съдържанието им обслужва целта – „разработване на модел за формиране и развитие на лидерския потенциал на педагогическите специалисти“.

Кристияна Иванова, с експертните си знания и опит, демонстрира отлично познаване на изследователския проблем и неговите три измерения – теоретично, методологично и приложно, както с ясно формулираната и обоснована изследователска теза, така и със структурата и съдържанието на дисертационният труд. Избраният подход и методология позволяват

постигането на изследователската цел и решаването на поставените в дисертационния труд задачи при формулираните шест ограничителни условия.

Въведението очертава рамката на изследването и съдържа всички необходими елементи, като те са формулирани коректно и точно. Тезата и двете подтези насочват към логиката на изясняване на изследователския проблем.

В **глава първа** Кристияна Иванова е изяснила в теоретичен план основните понятия, свързани с лидерството и мястото и ролята му в практиката на педагогическите специалисти. Авторката разглежда понятието през призмата на управленската теория, без която е невъзможно нейното изследване и разбиране. Интерес представлява сравнението и разграничението между понятията „лидерски потенциал“, „лидерска компетентност“ и „лидерско поведение“. Изяснена е същността и съдържанието на лидерството, което е необходимо поради честото смесване на длъжностната позиция с лидерската роля. Логически последователно е проследила формите му на проява от личния пример до способността за вдъхновяване и мотивиране за развитие на хората Защитава се тезата, че в училищната среда директорът има ограничени възможности, но лидерски роли могат да имат и учители без административна длъжност, което е важен аргумент при доказване на основната теза.

Литературният обзор е изчерпателен. Демонстрират се задълбочени познания както на класическата теория, свързана с лидерството, така и на съвременни те източници в областта. То е изяснено и в педагогически аспект, което има особено значение за практиката в областта на образованието, тъй като, за разлика от другите области, не е свързано с крайния продукт, а с промяна в знанията и уменията.

Систематизирани и класифицирани са теории и модели на лидерството, направен им е сравнителен анализ и е изразено авторово становище, като е акцентирано на три подхода – на отличителните черти, поведенческия и ситуационния. Ползата за практиката на педагогическите специалисти е изследваното от Кристияна Иванова тяхно лидерство като неразделна част от съвременните управленски процеси в професионалните училища. Тя го

определя като „влияние върху ученето, развитието на учениците, професионалната общност и институционалната промяна“ и го допълва с факта, че педагогическите специалисти в ЦВП имат други функции, включващи взаимодействие с общности извън професионалното училище.

Оценявам като удачен избора на фундамента в първа глава, тъй като логически предметът е свързан с обекта на изследване. Обработена е значителна по обем специализирана литература, като авторката изразява обосновани критични становища по изследваната проблематика. На основата на теоретичните си познания и собствен опит прави важни изводи и обобщения по темата на дисертацията.

Втора глава е посветена на специфичните особености на ЦВП в системата на средното професионално образование. Анализирана е институционалната среда, в която педагогическото лидерство придобива конкретно съдържание. Направена е ретроспекция на ролята на ЕС и неговата политика за високи постижения в професионалното образование чрез развитието на ЦВП. Изведени са специфичните им характеристики и разликите с традиционните професионални гимназии, като в основата са връзките с бизнеса, ВО и средното професионално образование.

На тази основа, докторантът извежда работно определение на ЦВППОО, което се основава на нейния опит и познания в областта. Систематизирани са ключовите им характеристики в три направления – социално-психологическо, управленско и прагматично. По този начин се улеснява практиката в управлението на тези центрове, разглеждайки ги като една управленска многокомпонентна организационна система. Този подход, прилаган от докторанта, показва променящата се роля на педагогическите специалисти в тях – от традиционната в лидерска, обосновавайки необходимостта от развитие на лидерския потенциал.

Анализът и оценката на материално-образователната инфраструктура на ПГЗ „Т. Рачински“ Ген. Тошево като ЦВППОО в област Добрич показват, че тя е подходяща за иновативно, устойчиво и практико-приложно обучение.

Изведени са основните предизвикателства пред педагогическите специалисти в условията на трасформирана образователна среда в ЦВППОО. Акцентира се на взаимовръзката между нея (средата) и обучението. Тази взаимообусловеност е основа на разработения от авторката модел и инструментариум за приложението му.

В **трета глава** е изложен концептуалният модел за развитие на лидерския потенциал на педагогическите специалисти от ЦВП. За обект на неговото апробиране е избрана ПГЗ „Т. Рачински“ Ген. Тошево. Моделът е представен като циклично организирана система, която свързва организационната среда с обучението и развитието на педагогическите специалисти. Определени са факторите, от които зависи ефективността му. Ценност за практиката е предложената технология за обучение и развитие на лидерския потенциал. Моделът се конкретизира чрез: апробацията му, времевите планове, учебно-познавателните задачи и критериите за достоверност, надеждност и валидност. Създаден е инструментариум за проследяване на индивидуалния, педагогическия и институционалния резултат.

Емпиричното изследване, проведено самостоятелно от докторанта, проследява доколко лидерския потенциал зависи от формирането на професионалните навици на различните педагози. То включва и динамиката на ключовите им компоненти в съответствие с функциите на ЦВППОО. Авторката показва умения да представя логично и нагледно резултатите от проучването, да прави обобщения и да аргументира практически препоръки. Тя демонстрира отлично владеене на инструментариума за провеждане на подобни изследвания.

Моделът, разработен и представен от нея, създава възможност за развитие на лидерските умения, практическото им приложение и проследяване на лидерския потенциал. Проведеното теренно изследване в няколко етапа генерира резултати, подкрепящи практическата му приложимост. Експертният опит на авторката й е дал основание да опише ползите му като инструментариум за развитие на лидерския потенциал в ЦВП с цялата необходима документация за тази цел, като е посочена важността от нейното

актуализиране като организационна рутина. Дефинирано е, че лидерството на педагогическите специалисти в тези центрове е развиваща се система от способности и действия, които се проявяват в конкретна организационна среда.

В **Заключението** са посочени обобщения за теоретичните и методологическите резултати от дисертационното изследване и неговата значимост за практиката в професионалните училища.

Изводите и обобщенията в края на всеки параграф и глава показват възможностите на Кристияна Иванова да анализира и синтезира основните и най-важни резултати от теоретичните постановки и приложението им в конкретен обект – професионалното училище. Прави се и плавен преход към следващата глава, показващ уменията на авторката логически да оформя резултатите от изследванията си, както и възможностите й за откроряване на същественото. Стилът в дисертационния труд е ясен, на високо научно ниво.

Като **обобщение** може да се посочи, че дисертационният труд на Кристияна Иванова има характер на завършено научно изследване на актуален и значим проблем за българската практика в управлението на образованието, в частност на професионалните гимназии като ЦВП.

4. Оценка на научните и приложни приноси в дисертационния труд

Приемам изцяло посочените от Кристияна Иванова научни, научно-приложни и приложни приноси, като те могат да бъдат обобщени в следните:

А. Научни приноси

- Обогатени са научните познания в управлението на професионалното образование с нови авторови становища, класификации и систематизации на понятия, свързани с лидерството и лидерския потенциал и приложението им в ЦВППОО.

- Доказана е необходимостта от развитие на лидерския потенциал на педагогическите специалисти в променящата се организационна среда.

Б. Научно-приложни приноси

- Разработен е и е апробиран трикомпонентен концептуален модел на лидерския потенциал на педагогическите специалисти, което доказва неговата практическа приложимост.

- Предложен е методически инструментариум за диагностициране, оценяване и развитие в ЦВП, който е апробиран в конкретен обект.

В. Приложни приноси

- Обосновано е приложението на предложения концептуален модел в други ЦВП, професионални гимназии и училища.

- Формулирани са препоръки от методически и приложен характер, както и конкретни мерки за развитие на лидерския потенциал в ЦВП.

Като обобщение може да се посочи, че основните приносни моменти в дисертацията на докторанта представляват **обогатяване на съществуващите знания и приложение на научните постижения в практиката.**

5. Публикации по дисертационния труд и лично участие на докторанта

Докторантът е приложил общо пет публикации – статии, публикувани в научни издания. Те отразяват резултатите, постигнати в изследванията и са по проблемите, свързани с дисертационния труд.

В представения документ за изпълнение на националните изисквания на ЗРАСРБ в област 3.*Социални, стопански и правни науки,* ПН 3.7 *Администрация и управление* при изискуеми 80 т. са вписани общо 100 т., тоест те не само са спазени, но и превишени.

Докторантът е приложил изискваната от ППЗРАСРБ декларация за оригиналност на получените резултати и отсъствие на конфликт на интереси. Съдържанието на дисертационния труд, на автореферата и на приложените публикации потвърждават, че същите са самостоятелно дело на автора. Не е установено плагиатство в дисертацията.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем 40 стр. и съответства на съдържанието на дисертационния труд, като представя в синтезиран вид изпълненото от

докторанта научно изследване и постигнатите резултати от него. Авторефератът отговаря напълно на изискванията, като е съобразен с правилата за структурата и съдържанието му.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси към докторанта

В представения за рецензиране дисертационен труд не са констатирани теоретични, логически и методически грешки. Допуснати са незначителни, предимно от технически характер, които не омаловажават високото му качество и безспорните достойнства. Препоръчвам на авторката при възможност популяризиране на резултатите от дисертационния труд чрез провеждането на семинар с директорите на всички ЦВП в България за обучение в развитие на лидерския потенциал, където да се представи разработения модел и инструментариума за приложението му.

Към докторанта имам следния въпрос:

- Имате ли информация за чуждия опит в развитието на лидерския потенциал на педагогическите специалисти?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Кристияна Иванова отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и нормативната уредба на ВСУ „Черноризец Храбър“. Съдържанието му показва, че тя притежава задълбочени теоретични знания и умения в областта на управлението на образователните услуги, възможности за самостоятелно провеждане на научно изследване и интерпретиране на получените резултати.

Поради това, убедено давам своята ***положителна оценка*** и предлагам на почитаемото научно жури да присъди ОНС „доктор” на Кристияна Иванова в област на ВО 3. *Социални, стопански и правни науки*, ПН 3.7. *Администрация и управление,* докторска програма *Организация и управление на извън сферата на материалното производство*.

1.11.2026 г. Рецензент: .....

/проф. д-р Цвета Зафирова/